

РЕЦЕНЗІЇ

Віталій Мацько,

доктор філологічних наук, професор
(м.Хмельницький)

Вагоме літературознавче дослідження

(Ткачук М. П. Романтичний дискурс Левка Боровиковського (літературний портрет) / М. П. Ткачук. – [вид. 2-ге, випр. і доп.]. – Тернопіль : Збруч, 2015. – 268 с.)

Із сучасних методологічних та історико-теоретичних позицій в українській літературі XIX століття постать поета Левка Боровиковського найменш вивчена, найменш досліджена. Цю прогалину заповнює монографія професора Миколи Ткачука «Романтичний дискурс Левка Боровиковського (літературний портрет)». Науковці виділяють три етапи розвитку романтизму: ранній (кінець XVIII – поч. XIX століття), зрілий (20-40 рр.XIX ст.) та пізній, якого відносять до пореволюційного періоду в Європі (після 1848 р.). Надання творів реквізиту – датування – свідчить, що основна творчість українського поета-романтика Л.Боровиковського припадає на зрілий етап розвитку романтичного стилю в Європі. Поет мав на кого орієнтуватися – це брати Я. та В.Грімм, Г.Гейне, Дж.Г.Байрон, В.Скотт, Жорж Санд, В.Гюго, А.Міцкевич, Ю.Словацький, В.Жуковський, О.Пушкін. Саме в цей час він написав вірші «Подражаніє Горацію» (1828), «Бандурист», «Журба» (1830), «Козак» (1831), «Пісня русалок» (1832), балади «Маруся» (1829), «Ледащо» (1830), «Чарівниця» (1831) та інші твори. Ще в 30-х роках минулого століття Агапій Шамрай (у книжці вкралася технічна помилка: на с.238 науковця названо Амвросієм) завважував, що Боровиковський був перший, "як на свій час, кваліфікований український поет, що дав зразки лірики, написані в новому стилі, позбавленому бурлескних і травестійних елементів».

Прикметно, що автор монографії добре обізнаний із працями попередніх дослідників, посилається на них, але при цьому той чи інший концепт виводить із власного погляду, світоглядних наукових обширів, сучасних літературознавчих парадигм. Саме у широкому контексті та дискурсивній практиці поета-романтика М.П.Ткачук розглядає зміну й еволюцію літературних напрямів, стильових течій в українському романтизмі, на фоні яких увиразнюється літературний портрет Левка Боровиковського. Літературознавець належно структурував монографічне дослідження, поділивши його на 23 мікротеми, що обрамлені вступом та висновками, післямовою «Слідами замріяного романтика» – її автором є доктор філологічних наук, професор Наталія Науменко, яка слушно резюмує, що й Ізмаїл Срезневський, і Левко Боровиковський зробили «неоціненний внесок в українську культуру та літературу» (с.262). Вказує на заслуги автора книжки: М.П.Ткачук в українському романтизмі виділив чотири тематично-стильові течії – це фольклорно-історичну, фольклорно-побутову, громадянську і психологічно-особистісну. Від себе додамо, що всі ці чотири течії знайшли своє місце у рецензованій праці, автор детально розглядає їх в контексті українського романтизму і творчій лабораторії Левка Боровиковського зокрема.

Мені видається, що монографія М.Ткачука «Романтичний дискурс Левка Боровиковського (літературний портрет)» має дві основоположні лінії, два блоки, два крила. Першу її частину я відношу до методологічно-теоретичного обґрунтування українського романтизму, доби активної праці поета-романтика, другу – до власне детального розгляду жанрово-стильових, художньо-поетикальних аспектів творчості письменника. У розділі «Поетика романтичних балад Левка Боровиковського» автор передусім звертає особливу увагу на перші романтичні балади «Молодиця» і «Маруся», співвідносячи їх до ліро-епічних творів (с.141). Останній промарковано як вираження національного колориту, зображення ментальності українців (с.154), свої наукові тези автор підкріплює висловлюваннями І.Франка, С.Єфремова, Ю.Луцького. Однак, треба відзначити, що І.Франко не лише не називав «Марусю» простим перекладом твору Жуковського, а й, здійснивши компаративний аналіз, у розвідці «Дещо про «Марусю» Л. Боровиковського та її основу» писав: «Детальне порівняння обох поем показує значні різниці і виправдовує слова Боровиковського, що він опрацював у своїй баладі вірування та легенди українського народу». Справді, Л.Боровиковський утверджував жанр романтичної балади, закорінені в українське буття. Спершу писав російською мовою, а згодом перейшов на рідну, бо був патріотом, не раз говорив: «Моя мати – Малоросія: вона мене голубила й годувала, і на все добре наставляла. Як щира дитина я її слухав – і повік не забуду, що вона мені говорила, як на все добре вчила...». Певна річ, у творах Боровиковського ще не відбитий в чіткі формули патріотизм, як у наступного покоління романтиків, скажімо, в А.Метлинського чи М.Костомарова, однак спостерігаються мотиви любові

до України та самопожертви задля її свободи, сприяючи у такий спосіб розвитку національної свідомості.

Автор монографічного «літературного портрета» в структурі дослідження по-новому розкриває атрибуцію, достовірність теоретичних положень автентичності того чи іншого художнього твору, місця й часу створення на підставі аналізу стилістичних та просторово-часових координат, порівняльного концепту. Особливо такий історико-теоретичний контекст оприанено в підрозділах «Модернізація фольклорно-побутової балади», «Історіософські візії у баладах Левка Боровиковського», «Образ мандрівника-вершника», «Жанрово-стильові параметри балад».

З усього вагомого наукового обґрунтування важливою є думка автора книжки про те, що належне місце в творчій лабораторії митця посідає фольклорно-побутова тема («Молодиця», «Убійство», «Рибалка», «Розставання», «Чорноморець», «Вивідка»), нерідко з казково-фантастичним змістом. При цьому М.Ткачук слушно резюмує: «У баладах Боровиковського фантастика виконує, як правило, етичні функції або постає як втілення ірреальних сил» (с.112). Так, більшість творів поета переважно тематично обертаються у традиційному колі народної демонології, магії, чарів, вірувань, обрядів, ворожіння, нещасливої любові, нерідко зв'язаної зі смертю одного з героїв чи суспільною нерівністю закоханих. У творах з персонажами суто побутового сюжету виступають історичні соціальні постаті – козаки чи гайдамаки. Завважимо, що в творах Боровиковського ще не відбитий в чіткі формули патріотизм, як у пізнішого покоління романтиків – А.Метлинського чи М.Костомарова, однак виразно звучать мотиви любові до України та самопожертви задля її свободи, «поет-романтик прагне до ідеалу, але втілити його в життя не може, а тому живе у світі легенд, своїх почувань і вірувань» (с.254–255). Апофеозом звучить думка автора про те, що поетика балад Боровиковського є своєрідним показником «як авторських пошуків нових виражальних засобів у поезії, так і його умонастроїв» (с.255).

Безперечно нове прочитання Левка Боровиковського в літературознавчій концепції професора Миколи Ткачука сприятиме учителям шкіл, викладачам університетів провести на належному рівні уроки, семінарські заняття, а учням і студентам засвоїти навчальний матеріал з вивчення романтичного дискурсу в українській літературі XIX століття. Сподіваємось, що монографія М.П.Ткачука «Романтичний дискурс Левка Боровиковського (літературний портрет)» з великим успіхом сприйматиметься й широким колом читачів, оскільки текст викладено доступною мовою, написано легким стилем.